

ділянци, хоча не були пов'язані організаційними зв'язками: Улас Самчук, Оксана Лятуринська, Роберт Лісовський, Наталія Геркен-Русова, Михайло Мухин та ряд інших. 13)

Система праці реферантури базувалася на принципі, що виключно власними силами вона не в стані виконати ті завдання, що їх диктувала культурна необхідність і політична доцільність, тому потрібно було мобілізувати наявні позаорганізаційні сили. Здійснювано це методом перенесенням деяких завдань Культурної Реферантури, зокрема наукового характеру, на співзвучні суспільно-громадські організації. Класичним прикладом такої співпраці була домовленість між ПУН і Головною Управою Українського Національного Об'єднання в Німеччині про працю в культурній галузі, що в 1940-1944 рр. дало можливість не лише поставити на легальну базу деякі задуми Культурної реферантури, але й створити для них належне фінансове підґрунтя. 14)

О. Ольжичем розроблена широка програма завдань. Це і щотижневне обслуговування матеріалами ідеологічно-співзвучних пресових органів у Європі та Америці, систематичні досліді над культурною тематикою і культурним життям в УРСР.

Із перенесенням праці на рідні землі в 1941 році, на плечі О. Ольжича лягав значний тягар роботи, оскільки крім праці в Культурній Реферантурі, Андрій Мельник призначив його керівником ПУН на ОСУЗ*.

Важливою політично-культурною подією того часу була поява з ініціативи О. Ольжича "Українського Слова", що відіграло важливу духовно-ідейно-організаційну роль в Києві, поставивши завдання "повернути всі прошарки української людності до національно державницького думання". 15) О. Ольжич накреслює завдання культурного сектора ОУН в Києві: а) заманіфестувати в духовній ділянці ідеї українського націоналізму і стати до боротьби з окупантами; б) показати, що український націоналізм є цілісною системою із своїм світоглядом, світовідчуттям і своїм підходом до суспільно-політичних і культурних явищ, що Україна—це зовсім не "німецька інтрига", а реальність, яка бореться за свою незалежність з кожним окупантом. 16)

Праця культурно-освітнього сектора ОУН, очолюваного Ольжичем, вкотре розвіяла всі теорії про нездібність українців до державного життя, про брак інтелігенції, організаційного хисту, карності, солідарності, національної свідомості. У цьому велика заслуга покоління Ольжича, яке, за висловом Богдана Червака, полягає в здобутті духовного суверенітету, що в проміжку історичної безперспективності зуміло надихнути українців на боротьбу за саме існування нації. 17) Бо саме у відродженні славних, героїчних традицій нашої минувшини, національної культури, духовності, О. Ольжич вбачав запоруку державності України.

1. Городинський З. Олег Ольжич як політичний діяч // Розбудова Держави.-1994.-11.-С.49.

2. Там само.-С.50.

3. Маруняк В. Культурна Реферантура ПУН в роках 1937-1942 // Український Історик.- Нью-Йорк-Торонто-Мюнхен.-1985.-11.-4.-С.76.

4. Золоті слова О. Ольжича. // Розбудова Держави.-1954.-42-С.3.

5. Кардаш Д. Українська Культура. // Незнаному воякові.-Київ, 1994.-С.204-205.

6. Кардаш Д. Облога культури. Вказана праця.-С.203.

7. Ольжич О. Культурна політика українського націоналізму. Вказана праця.-С.227-228.

8. Кандиба О. Виховання молоді. Вказана праця.-С.135.

9. Кардаш Д. Українське дошкілля. Вказана праця.-С.132-134.

10. Ольжич О. Весняні ігрища молоді. Вказана праця.-С.130.

11. Там само.-С.137-138.

12. Дороговказ. Поезії О. Теліги та О. Ольжича.-Київ, 1994.-С.6.

13. Жданович О. революційний шлях О. Ольжича // Розбудова Держави.-Зарево, 1955.-С.103-105.

14. Маруняк В. Вказана праця.-С.77-78.

15. Боцко Ю. "Українське слово" в Києві 1941 року-пропагатор ідеї українського націоналізму на Осередньо-Східних Українських землях // Українське Слово.-Париж.-1991.-10 листопада.

16. Культурна Реферантура ОУН у Києві-у боротьбі на фронті духа та ідеї. // Українське Слово.-Париж.-1992.-22 березня.

17. Червак Б. Національна ідея на маргінесах історії (До питання "О. Ольжич і український націоналізм") // Розбудова Держави.-1995.-13.-С.57.

В. М. Марковський

(м. Бердичів)

До питання про світовідчуття О. Ольжича

Кожна історична епоха має своє обличчя. І це викликано не тільки особливостями культурного, економічного, чи то політичного розвитку. В значній мірі ця своєрідність визначена психологічними характеристиками героїв даного часу. Особливості психологічних типів провідних осіб часу помітні і на відносно незначних проміжках часу, як, наприклад, перша і друга половина ХХ ст.

В праці О. Субтельного "Україна: історія" є цікаві рядки про відмінності даних часів в плані психологічних характеристик. Він пише: "На Україні, як і в усьому Радянському Союзі, почало з'являтися матеріалістичне і егоцентричне "Я"—покоління (вже достатньо сформоване на Заході), дуже відмінне від попереднього, що породило таких завзятих комуністів і націоналістів" (1). Схожі думки ми зустрічаємо і у К. Ясперса, який писав, що існують періоди, коли герої виходять за межі історичної інерції і захоплюють своїми ідеями маси, а бувають періоди, коли певні політичні чи культурні діячі

життя. Отже, український націоналізм творитиме культуру героїчної доби—культуру націоналістичну, що значить, українську культуру. Визначають її дві координати: національність і героїчність, тверде опертя на національні традиції. 4) Ольжич бачив культурні завдання українського націоналізму, складовою частиною всенаціонального процесу, хоча і виходив з протилежних, в порівнянні до інших тодішніх культурних політиків позицій, а саме з княжих часів як маяку для формування української молоді.

У статті “Українська культура”, Ольжич зазначає, що кожний великий рух творить своєрідний новий тип культури, опертий на націоналістичних джерелах духовності народу. Тільки національна культура, оперта на духовній природі та історичній традиції, забезпечує органічний вияв творчих сил одиниці і нації. Основною її прикметою є героїчність. Водночас, героїчна духовність означає стремління до національного і особистого ідеалу, де одиниця і загал єднаються в ім'я спільноти.

Духовність українського націоналізму є суверенна і самовистарчална, вона може бути порівнювана, але не утотожнювана з іншими націоналістичними рухами. Отже, український націоналізм, поставши із внутрішньої потреби української нації, творить свій стиль, свою героїчну культуру й мистецтво. 5) Ольжич визначає основні засади й організацію націоналістичної культурної політики. По-перше, становищем культурної політики українського націоналізму має бути стимуляція, а не “адміністрування” мистецтвом і наукою. 6) Бо джерелом мистецтва є творча воля інтерпретувати та формувати світ. Отже, завдання полягає у збудженні та формуванні творчої волі. По-друге, становлення націоналістичної теорії мистецтва. По-третє, організація його масового споживання. 7) Важливу увагу приділяв Ольжич питанням національного навчання і виховання молодого покоління.

У статтях “Виховання молоді”, “Українське дошкілля”, “Весняні ігрища молоді”, О. Ольжичем розроблена цільна навчально-виховна система, починаючи від дошкільного (домашнього) виховання і закінчуючи юнацтвом. За О. Ольжичем, націоналістичне виховання молодого покоління має на меті виплекати гармонійний, суцільний та сильний тип людини—українця. основною рисою цього виховання є національність змісту і форми, позначена світоглядною чіткістю та натугою чуттєво-морального моменту, характерними для націоналізму. Освітній матеріал в націоналістичній педагогіці має бути підібраний і підпорядкований етично-виховним завданням. Це не “освіта для освіти”, а використання знання для формування духовного типу і характеру та озброєння знання для життєвої боротьби.

Виховання від дошкільного віку і до повноліття є нерозривним процесом, з єдиною розвитковою лінією та продуманою системою, взаємодоповненням таких напрямків: домашнє виховання, шкільне виховання (дитсадок, народна, середня і вища школа), виховна система молодіжних організацій, інші суспільні чиники (дитяча преса, книга, театр, кіно і т.п.). Отже, українська молодь повинна “зазнати” національного виховання. 8) Вказуючи на важливість дошкільного виховання (діти від 4 до 7 років), в основі якого повинна лежати народність, О. Ольжич підкреслює, що вже з цього віку необхідно починати розбудову національного виховання молоді і цілого народу. Народна пісня, музика, читане і слухане слово, дитячий театр, вертеп, образотворчі засоби, все, що складає національну самобутність, кращі зразки зарубіжної літератури, повинні всеціло ввійти в щоденне життя дитини.

Виховання українського дошкілля повинно бути за формою і змістом, своїм спрямуванням справді українським, національним, невід'ємну основу якого повинна складати народна культура. 9) У дошкільнят необхідно плекати такі риси характеру як волю, активність, мужність, справедливість, почуття обов'язку і відповідальності, товариськість, пошану і любов до батьків і родини, що є одним із істотних виховних завдань, релігійні почуття.

В основі навчання і виховання доросту (8-14 років) має лежати історична традиція українського народу з її героїкою та романтикою Княжої, Козацької доби. У цьому віці актуальним є колективна праця в молодіжних організаціях. В Західній Україні цю роль перебрали на себе “відділи виховання молоді” та “Пласт”. Проте на майбутнє цю роль має виконувати єдина, одноставна організація. Освітній матеріал у цьому віці повинен бути “безглядновартісний та виховний”. 10)

Період юнацтва (15-18 років) є найвідповідальнішим, оскільки відбувається остаточне формування особистості. Література, лекції, спорт, наполеглива самостійна праця, активна участь у молодіжних організаціях повинні увійти в життя юнака як невід'ємна складова. У цьому віці юнак (-чка) мають з розумінням аналізувати процеси світової сучасної дійсності, пізнавати глибини національної культурної спадщини. 11)

Ми свідомо зробили даний екскурс, оскільки він дає нам розуміння теоретичних основ культурно-освітньої праці Ольжича.

Переконливість концепції культурної політики Ольжича полягала не так в її ідеологічних постулатах, як у послідовності її здійснювання та в оперативності людського апарату Культурної реферантури. І в тому безсумнівна заслуга організаційних здібностей і великого відчуття такту О. Ольжича. 12) Центром культурників стала Прага, де зосередився поважний творчий український потенціал. Хребет культурної Реферантури склали найближчі соратники Ольжича: Демо-Довгопільський, І. Ірлявський, М. Михалевич, О. Теліга, О. Штуль, А. Хмарчук, М. Чирський, а також літературно-мистецькі сили, що працювали над реалізацією конкретних завдань в культурно-освітній

Києва, Житомира, Вінниці, Умані, Рівного, Кам'янець-Подільського, Чернігова, Львова, Буковини, Кубані, Карпатської України.

У творенні Національної Ради у Києві і взагалі в громадсько-політичному житті столиці центральну роль відіграв О. Кандиба, а також його співробітники Я. Гайвас, С. Сулятицький, К. Гадзевич і ін. Спершу, з допомогою членів ОУН, створено міську управу, яку від 21 вересня до 25 жовтня 1941 року очолював професор О. Оглоблин. Вже тоді Кандиба мав зустрічі з впливовими особами Києва і обговорював потребу утворення Української Національної Ради, яка функціонувала б як "всеукраїнська репрезентація", до якої входили б різні суспільно-політичні течії і елементи, які готові боротись за Самостійну Соборну Державу українського народу. За своєю структурою Українська Національна Рада мала спиратися на все населення України через районні і обласні Ради, які на місцях виконували б обов'язки влади. Першим кандидатом на голову Ради був академік А. Кримський, якого не вдалося знайти—його евакуювали на схід. Залишилися два кандидати: професор М. Величківський і професор О. Корсунський. За пропозицією О. Корсунського головою вибрано М. Величківського**.

О. Кандиба і учасники зборів пов'язували утворення Української Національної Ради з державними актами 1917-1920 років і тим самим підкреслювали безперервність українського державотворчого процесу. Німецька адміністрація була стурбована розвитком української справи. Національній Раді було запропоновано перетворитися на Український Громадський Комітет, а коли ця пропозиція була відкинута 17 листопада офіційне існування Національної Ради заборонили. Навіть підпільне її існування стало неможливим через масові арешти українців у Києві в грудні 1941 р.

Даючи оцінку діяльності ОУН Джон Арменстронг у своїй праці "Український націоналізм" зазначив: "Український націоналізм був самотнім динамічним антикомуністичним рухом, спроможним вести глибоку пропаганду у Східній Україні під німецькою окупацією... Він мав відданих людей, які вели організовану працю і породжував ентузіазм і готовність до жертв..." Саме такою відданою і готовою до жертв людиною був О. Кандиба—Ольжич.

*) перше число "Українського слова" побачило світ 3 серпня 1941 р. в Житомирі.—прим. М. Костиці.

**) професор М. Величківський, як і О. Ольжич, є уродженцем м. Житомира — прим. Г. Мокрицького.

1. Бойко Ю. "Українське слово" у 1941 році // Український історик.-1988.-11-4.

2. Бойко Ю. Вибрані праці.-К., 1992

3. Білас І. Репресивно-каральна система в Україні 1917-1953.-К., 1994.-Т.2.

4. Вовк О. Висвітлення тематики ОУН і УПА в "Українському історіку" // Український історик.-1994.-11-4.

5. Городицький З. Українська Національна Рада. Історичний нарис.-К., 1993.

6. Задорожний В., Вегеш М. Карпатська Україна у світлі нових документів. // Сучасність. -1993.-14.

7. Вегеш М., Задорожний В. Карпатська Україна в 1938-1939 рр: деякі аспекти соціально економічного й політичного розвитку // УІЖ.-1995.-12.

8. Коваль М. Доля української культури за "нового порядку (1941-1944 рр.) // УІЖ.-1993.-111-12.

9. Коваль М. "Просвіта" в умовах "нового порядку" (1941-1944 рр.) // УІЖ.-1995.-12.

10. Прокоп М. Київ 1942 // Сучасність.-1993р.-11.

11. Визначні постаті визвольної боротьби України.-Стрий, 1992.

В. З. Ухач
(м. Київ)

Олег Ольжич як культурно-освітній діяч

Поет, вчений археолог, державно-політичний діяч. Усі три ділянки творчої діяльності Ольжича хоч і різнилися своїм змістом, служили одній великій справі—українській національно-державній справі, величі українського народу в поході до повернення його національно-державної суверенності і духовно-національного відродження. Поет нагадував і закликав, що "Державу не твориться в будучині, державу будується нині". 1)

Зупинімося на аналізі праці Олега Ольжича—Кандиби на культурно-освітній царині, бо і тут з усією яскравістю проявився непересічний його талантизм. Питанням культурної політики українського націоналізму, національного навчання і виховання молодого покоління, О. Ольжич приділяв значну увагу. У 1929 році Ольжич вступає в ряди Організації Українських Націоналістів, яку назвав "військом незримим поневоленої нації". 2) Історичною була зустріч талановитого поета, науковця в 1938 році з головою ПУН полк. С. Коновальцем, що побачив у молодому вченому людину, глибоко обізану з тодішнім станом справ в Україні, з культурними процесами. Він побачив у О. Ольжичі людину з великими знаннями і тонким розумінням духовно-культурного фактора у визвольно-революційному процесі державного і національно-духовного відродження українського народу. У висліді розмов С. Коновалець, впроваджуючи О. Ольжича в члени Проводу, доручив йому організацію і розбудову Культурної Реферантури ПУН, що відіграла велику роль в діяльності ОУН. 3) В завдання Культурної Реферантури входило: а) оформити духовний сектор діяння ОУН, надавши їй філософічно-світоглядні фундаменти; б) визначити план праці й черговість завдань на майбутнє; в) знайти людську базу для її діяльності. Усі ці завдання, покладалися на О. Ольжича, як першого культурного референта ПУН.

Ідеологічні основи нової реферантури викладені Ольжичем у статті "В авангарді героїчної доби". Аналізуючи духовний стан України, Ольжич стверджує, що тільки велика ідея і велика віра творять